

Denisa BARBU

**PRINCIPIILE PROCESULUI
PENAL**

**Lumen
2015**

PRINCIPIILE PROCESULUI PENAL

Denisa BARBU

Copyright Editura Lumen, 2015

Iași, Țepeș Vodă, nr.2

Editura Lumen este acreditată CNCS

edituralumen@gmail.com

prlumen@gmail.com

www.edituralumen.ro

www.librariavirtuala.com

Redactor: Roxana Demetra STRATULAT

Design copertă: Roxana Demetra STRATULAT

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin fotocopiere, scanare, multiplicare neautorizată, indiferent de mediul de transmitere, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BARBU, DENISA

Principiile procesului penal / Denisa Barbu. - Iași : Lumen,
2015

ISBN 978-973-166-423-1

343

CAPITOLUL I

CONSIDERAȚII INTRODUCȚIVE PRIVIND PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL

1.1. Noțiunea și sistemul principiilor fundamentale ale procesului

Principiul fundamental reprezintă regula care stă la baza întregului proces penal. În ceea ce privește aplicarea principiilor fundamentale, trebuie specificat faptul că acestea reprezintă regulile generale aplicate pe tot parcursul procesului penal, și nu doar în cazul uneia sau alteia dintre fazele procesului penal.

Așadar, atunci când ne referim la principiile fundamentale ale procesului penal, ne raportăm la regulile generale aplicabile pe tot parcursul procesului penal, în toate fazele acestuia. În cadrul procesului penal, ordinea acestor reguli generale este una firească, logică, în funcție de importanța și consecințele lor, de puterea și contribuția la atingerea scopului procesului penal, având în vedere și legăturile strânse dintre ele, fiind așezate de către legiuitor ca un tot unitar.

Concluzionăm că, principiile procesului penal stau la baza întregului proces penal, contribuind în mod esențial la tragerea la răspundere penală a celor vinovați de săvârșirea unei fapte penale conform vinovăției lor.

Principiile fundamentale sunt reglementate de dispozițiile art. 2-12 C. proc. pen.¹ și sunt: legalitatea procesului penal, separarea funcțiilor judiciare, prezumția de nevinovăție, aflarea adevărului, *ne bis in idem*, obligativitatea punerii în

¹ Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010, cu ultima modificare adusă prin O.U.G. nr. 24/2015, publicată în M. Of. nr. 473 din 30 iunie 2015.

mișcare și a exercitării acțiunii penale, caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal, dreptul la libertate și siguranță, dreptul la apărare, respectarea demnității umane și a vieții private, limba oficială și dreptul la interpret.²

În cadrul principiilor care garantează preeminența dreptului, regăsim:

- legalitatea procesului penal;
- separarea funcțiilor judiciare;
- aflarea adevărului;
- *ne bis in idem*.

În cadrul principiilor referitoare la protecția persoanelor implicate în procesul penal, regăsim:

- respectarea demnității umane și a vieții private;
- limba oficială și dreptul la interpret;
- prezumția de nevinovăție;
- dreptul la libertate și siguranță.

În cadrul principiilor referitoare la calitatea procesului penal și la regimul acțiunii penale, regăsim:

- caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal;
- dreptul la apărare;
- obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale.

După cum se arată în literatura de specialitate, putem **defini** principiile generale de drept ca fiind prescripții fundamentale ce conțin idei esențiale ce trebuie să se regăsească în orice normă de drept, având un rol creator asupra

² M. Udriș, Procedura penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 4.

fenomenului juridic, dar și condițional prin aceea că ele conțin condițiile obiective ce trebuie să existe în orice lege.³

1.2. Scurtă prezentare comparativă a principiilor în Codul de procedură penală din 1969 în raport cu actualul Cod de procedură penală

Actualul Cod de procedură penală aduce modificări importante unor instituții din vechiul Cod de procedură penală, dar consacră și o serie de instituții noi, care nu au existat în legislația noastră procesual penală. Toate aceste modificări se reflectă în primul rând în Titlul I al Părții generale a codului, care reglementează principiile legii procesual penale.

Se poate observa în primul rând renunțarea de către Codul de procedură penală la **principiul rolului activ al organelor judiciare**, consacrat de art. 4 C. proc. pen. 1969⁴, fapt care relevă o schimbare de optică a legiuitorului cu privire la rolul organelor judiciare în procesul penal. În expunerea de motive a actualului Cod de procedură penală s-a menționat că *„Procurorul, ca titular al acțiunii penale, va trebui să dovedească acușarea, prin administrarea de probe. Pe cale de consecință este regândit rolul judecătorului, care va veghea cu preponderență ca procedurile ce se desfășoară în fața sa să aibă caracter echitabil, principiul rolului activ nemai fiind consacrat ca atare în partea generală a proiectului”*. Pentru faza de judecată se consacră explicit doar pentru procuror că *„exercită rol activ, în vederea aflării adevărului și a respectării dispozițiilor legale”* [art. 363 alin. (2) C. proc. pen.].

³ M. Niemesch, Teoria Generală a Dreptului, Ed. Hamangiu, București, 2014, p.62. A se vedea în acest sens și M. Grigore, Teoria generală a dreptului, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. PIM, Iași, 2012, p. 21-23 și 68-69.

⁴ Codul de procedură penală din 1969, republicat în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996, abrogat prin Legea nr. 255/2013, publicată în M. Of. nr. 515 din 14 august 2013.

Odată cu punerea în aplicare a noului cod de procedură penală, instanța de judecată are rolul activ diminuat, (fiind o caracteristică a normelor din sistemul procesual acuzatorial), spre deosebire de Codul de procedură penală din 1969, care acorda instanței de judecată un rol activ bine conturat și exercitat, (trăsătură caracteristică sistemului procesual inchizitorial).

Spre exemplu, instanța de judecată dacă anterior putea să atragă atenția și să ceară lămuriri în ceea ce privește latura civilă, acum rolul acesteia este în mod cert restrâns, acțiunea civilă putând fi respinsă pentru neîndeplinirea condițiilor prevăzute în dispozițiile art. 20 alin.2 C.p.p.

Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate, legile contemporane conțin reglementări mai mult sau mai puțin corespunzătoare sistemului procesual mixt; proporția în care trăsăturile esențiale ale celor două sisteme procesuale sunt acceptate variază de la o legiuire la alta, în funcție de modul în care este reglementată desfășurarea procesului penal și de organizarea aparatului judiciar⁵. Oare introducerea unor instituții caracteristice sistemului acuzatorial va determina accelerarea și rezolvarea eficientă a proceselor penale? Considerăm că avem nevoie de adaptare rapidă și eficientă la aplicarea noilor instituții introduse, astfel încât aceste instituții necesare în teorie să poată fi aplicate eficient în practică. Probleme destul de delicate au existat în aplicarea în practică a instituției judecătii în cazul recunoșterii vinovăției ,introdusă în codul de procedură penală în articolul 375 C.p.p., prin Legea nr. 202/2010⁶.

⁵ V. *Dongoroz ș.a.*, Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală, vol. V, ed. a 2-a, Ed. Academiei Române & Ed. All Beck, București, 2013, p.21.

⁶ Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, publicată în M. Of. nr. 714 din 26 octombrie 2010, cu ultima

Bineînțeles că diminuarea rolului activ al organelor competente nu a condus în mod automat la dispariția acestuia, organele de urmărire penală având atribuții clar prevăzute de Codul de procedură penală în strângerea probelor, atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului/inculpatului, iar instanța de judecată putând administra probe din oficiu (art. 375 alin. (3) și art. 376 alin. (4) C. proc. pen.), necesare pentru aflarea adevărului, de altfel principiu fundamental prevăzut în art 5 C.p.p. Restrângerea rolului activ a condus la eliminarea unor secțiuni din codul de procedură penală, respectiv extinderea procesului penal în faza de judecată (art. 371 C.p.p.) sau invocarea din oficiu a nulităților relative de către instanță, (exclusă de art. 282 C.p.p.). Deși în practică a fost deseori uzitată posibilitatea instanței de judecată de a lua în calcul anularea actului, dacă aceasta conducea la aflarea adevărului și soluționarea justă a cauzei, în momentul de față ne aflăm într-o situație destul de delicată în care instanța de judecată va fi obligată să se pronunțe și pe baza unor acte despre care se știe că sunt efectuate cu încălcarea normelor legale.

Principiul obligativității punerii în mișcare și exercitării acțiunii penale prevăzut în dispozițiile art. 7 alin. (1) C.p.p., (deși se regăsea și în Codul de procedură penală din 1969), are o aplicare diminuată, având la bază caracteristica sistemului acuzatorial, care stă la baza actualului cod de procedură penală pentru crearea „unui cadru legislativ în care procesul penal să fie mai rapid și mai eficient, prin urmare, în mod semnificativ mai puțin costisitor”⁷.

Menționată ca și excepție de la principiul obligativității punerii în mișcare și exercitării acțiunii penale este renunțarea la exercitarea acțiunii penale, fiind astfel introdus principiul

modificare adusă prin Legea nr. 187/2012, publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

⁷ Expunerea de motive a noului Cod de procedură penală.

oportunității urmăririi penale în art. 7 alin. (2) C.p.p.: „*în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale(...)*”. Renunțarea la urmărirea penală apare pe de o parte, ca și cauză de stingere a acțiunii penale prevăzută de art.17 alin. (2) C.p.p., iar pe de altă parte ca una dintre soluțiile prevăzute de dispozițiile art. 314 C.p.p de neurmărire sau de netrimiteră în judecată.

Având în vedere că nu este menționat un termen în care persoanele interesate pot solicita comunicarea soluției conform art. 318 alin. (7) C.p.p., înseamnă că acestea pot cere oricând comunicarea și astfel pot ataca la judecătorul de cameră preliminară soluția procurorului, fiind repuse în termen, potrivit art. 340 C.p.p.

În ceea ce privește definiția „*interesului public*” în realizarea obiectului urmăririi penale, observăm că nu există criterii clare și precise, fiind enumerate în art. 318 alin. (1) C. proc. pen. câteva (infracțiunile pentru care legea prevede pedeapsa amenzii sau pedeapsa închisorii de cel mult 7 ani), precum și altele enumerate în art. 18¹ C. pen 1968⁸, ceea ce conduce la concluzia că renunțarea la urmărirea penală este posibilă doar în cazul faptelor lipsite în mod vădit de importanță, însă criteriul obiectiv referitor la pedeapsa maximă de 7 ani poate determina aplicarea renunțării la urmărirea penală la un număr destul de mare de infracțiuni, unele destul de grave (uciderea din culpă, șantaj, amenințarea, proxenetismul în formă simplă etc.).

Considerăm că renunțarea la urmărirea penală ar trebui folosită cu prudență, doar în situații în care lipsa interesului public este vădită, deoarece altfel s-ar încălca principiul egalității cetățenilor în fața legii.

⁸ Codul penal din 1968, republicat în M. Of. nr. 289 din 14 noiembrie 1996, abrogat prin Legea nr. 187/2012, publicat în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

De remarcat este faptul că prin Legea de punere în aplicare a Codului de procedură penală⁹, renunțarea la urmărirea penală poate fi uzitată și în cazurile în care nu se cunoaște autorul infracțiunii.

Bineînțeles că există o serie de obligații impuse inculpatului, atunci când se folosește această instituție, neîndeplinirea acestora într-un termen de 6 luni conducând la revocarea ordonanței de către procuror, o nouă renunțare la urmărirea penală în aceeași cauză nefiind posibilă.

În ceea ce privește obligația inculpatului de a cere scuze persoanei vătămate public, este destul de interesant de observat, mai ales că termenul de **public** este definit în art. 184 C. pen.¹⁰, și anume,,*într-un loc care prin natura sau destinația lui este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nicio persoană*”, ceea ce s-ar putea interpreta că inculpatul își poate cere scuze în public, fără să fie vreo persoană prezentă.

În actualul Cod de procedură penală, au fost introduse o serie de principii noi, cum ar fi separarea funcțiilor judiciare (art. 3 C. proc. pen.), *ne bis in idem* (art.6 C. proc. pen.), caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal (art.8 C. proc. pen.), dar și principiul loialității în obținerea probelor (art. 101 C. proc. pen.) consacrat în Titlul IV – Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii.

În legătură cu principiul separării funcțiilor judiciare, deși în doctrină concluzia la care s-a ajuns a fost că există doar 3 funcții judiciare, (acuzare, apărare și rezolvare de către

⁹ Legea nr. 255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale, publicată în M. Of. nr. 515 din 14 august 2013, cu ultima modificare adusă prin Legea nr. 85/2014, publicată în M. Of. nr. 466 din 25 iunie 2014.

¹⁰ Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, cu ultima modificare adusă prin Legea nr. 159/2014, publicată în M. Of. nr. 887 din 5 decembrie 2014.

instanțele de judecată), funcții îndeplinite de organe diferite și rezolvate separat de autoritățile și părțile implicate în procesul penal.¹¹ Se poate astfel constata că legiuitorul nu a ținut cont de doctrină, optând pentru reglementarea a patru funcții, care sunt incompatibile cu exercitarea altor funcții judiciare, excepție făcând funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților persoanei în faza de urmărire penală și funcția de verificare a legalității trimiterii sau netrimiterii în judecată, acestea fiind compatibile una cu alta, conform art. 3 alin. (3) C. proc. pen.

Jurisprudența CEDO nu a stabilit în mod clar cazurile de incompatibilitate a funcțiilor judiciare în aceeași cauză referitoare la imparțialitatea instanței de judecată care soluționează fondul cauzei și judecătorul care a dispus măsura preventivă a arestării preventive sau care a dispus trimiterea în judecată.¹²

Deși jurisprudența CEDO nu este unitară cu privire la imparțialitatea instanței de judecată, se consideră că măsura preventivă luată de către judecător, nu conduce în mod automat la parțialitatea instanței de judecată, trebuind să existe motive certe cu privire la imparțialitatea acesteia.¹³

Astfel, aceste acte țin de funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților persoanelor în faza de urmărire penală, așa cum a fost prevăzută în actualul Cod de procedură penală, prevăzându-se totuși o incompatibilitate între aceasta și funcția de judecată, deși cele două funcții nu sunt incompatibile din punct de vedere al jurisprudenței CEDO.

¹¹ M. Damaschin, *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, p.108.

¹² CEDO, *Garrido Guerrero c. Spaniei* (Decizie), 2 martie 2000.

¹³ CEDO, *Hauschildt c. Țărilor de Jos*, din 24 mai 1989; G. Mateuț, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p.270.